

УДК 342.951:351.74(477)

БЕЗПАЛОВА О.І.

**ПОНЯТТЯ Й ОСОБЛИВОСТІ ВІДОМЧОЇ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ
В МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ**

З'ясовано значення відомчої адміністративної нормотворчості в системі адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. Розкрито її сутність і ключові ознаки. Визначено специфіку відомчих адміністративних нормативно-правових актів, які уповноважені приймати різні суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави, зокрема правоохоронні органи. Запропоновано шляхи підвищення якості відомчої адміністративної нормотворчості в механізмі реалізації правоохоронної функції держави.

***Ключові слова:** відомча адміністративна нормотворчість, правоохоронна функція держави, суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави, механізм, адміністративні нормативно-правові акти.*

Выяснено значение ведомственного административного нормотворчества в системе административно-правового обеспечения реализации правоохранительной функции государства. Раскрыта его сущность и ключевые признаки. Определена специфика ведомственных нормативно-правовых актов, которые уполномочены принимать различные субъекты реализации правоохранительной функции государства, в частности правоохранительные органы. Предложены пути повышения качества ведомственного административного правотворчества в механизме реализации правоохранительной функции государства.

***Ключевые слова:** ведомственное административное нормотворчество, правоохранительная функция государства, субъекты реализации правоохранительной функции государства, механизм, административные нормативно-правовые акты.*

It is found mentioned departmental administrative rulemaking in administrative and legal system to ensure implementation of the law enforcement functions of the state. Reveals its essence and key features. The specificity of departmental administrative regulations authorized to take different subjects implement enforcement functions of the state, including law enforcement. Ways of improving the quality of departmental administrative rulemaking to implement the mechanism of law enforcement functions of the state.

***Key words:** departmental administrative rule-making, law enforcement function of the state, entities implement State law enforcement function, mechanism, administrative regulations.*

© БЕЗПАЛОВА О.І. – доктор юридичних наук, доцент, начальник кафедри адміністративної діяльності органів внутрішніх справ (Харківський національний університет внутрішніх справ)

Вступ. Однією з основних передумов ефективної реалізації правоохоронної функції держави є розроблення відповідної нормативно-правової бази. Звісно, важливого значення набуває вироблення якісного законодавчого забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. Проте підкреслимо, що законотворчість не може діяти без відомчого правового регулювання, оскільки в одних лише законодавчих актах неможливо врахувати всі необхідні питання [1, с. 16].

Результати дослідження. На відміну від законів, підзаконні акти завжди ближчі до безпосередньої соціальної практики; приймаються безпосередньо у сфері професійної (відомчої), специфічної діяльності; мають більшу оперативність, динамічність, швидкість інформування адресатів, ніж закони [2, с. 129; 3, с. 20].

Таким чином, сучасне адміністративно-правове забезпечення реалізації правоохоронної функції держави неможливе без підзаконних відомчих адміністративних нормативно-правових актів. Зокрема, це зумовлено тим, що норми права, нормативні приписи, які містяться в законах України, отримують свій розвиток у підзаконних нормативно-правових актах, які деталізують, конкретизують законодавчі нормативні приписи, наближають їх до конкретних життєвих ситуацій [4, с. 8–9]. Більшість нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на забезпечення реалізації правоохоронної функції держави, є результатом відомчої адміністративної нормотворчості, тобто результатом діяльності уповноважених центральних органів виконавчої влади.

Під відомчою адміністративною нормотворчістю у сфері реалізації правоохоронної функції держави треба розуміти діяльність уповноважених на те суб'єктів, які з метою реалізації законів України й нормативно-правових актів вищих органів державної влади в межах своєї компетенції уповноважені приймати відомчі адміністративні нормативно-правові акти, що деталізують механізм реалізації державної політики в правоохоронній сфері.

Результати відомчої адміністративної нормотворчості у сфері реалізації правоохоронної функції держави оформлюють у вигляді відповідних відомчих адміністративних нормативно-правових актів. Відомчі акти мають такі переваги: мобільність, охоплення всіх сфер суспільних відносин, безпосередність спілкування керівника й підлеглого, швидкість інформування адресатів виконання, оперативність організації їх виконання тощо [5, с. 138].

Треба звернути увагу на існування точок зору науковців (наприклад, О.В. Сурилова), які не вважають відомчі акти джерелами права, адже вони не передбачені й не санкціоновані законом [6, с. 217]. Не можна погодитися з такою позицією, оскільки саме завдяки відомчим адміністративним нормативно-правовим актам регулюється значна кількість напрямів діяльності відповідних суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, вирішуються різноманітні процедурні питання. Феномен виникнення підзаконних (особливо відомчих нормативних актів) пов'язаний із тим, що законодавче регулювання не може охопити всі відносини в державі, що й обумовлює розширення сфери регулювання суспільних [7, с. 164]. Із цього приводу слушно відзначено, що підзаконна сфера – це соціальний феномен, що характеризується певною зрілістю й життєвою силою, який не можна недооцінювати [8, с. 358].

Проте, незважаючи на наявні переваги від розроблення та прийняття відомчих адміністративних нормативно-правових актів, необхідно усвідомлювати, що надмірне захоплення їх прийняттям може мати негативні наслідки, зокрема призвести до надмірного нормативного регулювання суспільних відносин, які виникають у ході реалізації правоохоронної функції держави. Також необхідно враховувати, що значна кількість відомчих адміністративних нормативно-правових актів є свідченням недостатньо високої якості прийнятих законів, норми яких повинні регламентувати найбільш значущі питання забезпечення належного функціонування правоохоронної сфери й реалізації правоохоронної функції держави. У зв'язку із цим слушно є позиція С.В. Ткаченка: відносна легкість прийняття підзаконних актів створює умови для їх неодноразових змін, що призводить у підсумку до їх великої кількості, суперечливості, невідповідності нових і чинних нормативних документів, законів і підзаконних актів [9]. Отже, важливого значення набуває упорядкування тієї значної кількості відомчих адміністративних нормативно-правових актів, що сьогодні прийняті та

повинні застосовуватися відповідними суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави, а також здійснення цілеспрямованого контролю за недопущенням прийняття надмірної кількості таких актів.

Необхідно розмежовувати відомчі адміністративні нормативно-правові акти з іншими юридичними актами, які не встановлюють нових норм права (наприклад, з актами тлумачення норм права). Так, нормативно-правовий акт містить норми права загального характеру, а індивідуальний акт (акт застосування норм права) має індивідуальну спрямованість, тобто стосується конкретної особи чи вирішення конкретної юридичної справи [5, с. 138]. Не всі відомчі акти є нормативними, значна їх кількість має ненормативний одноразовий характер, оскільки вони є індивідуальними управлінськими актами, у яких містяться конкретні індивідуальні розпорядження (наприклад, про звільнення або призначення на посаду, дисциплінарні стягнення тощо).

Особливості та призначення відомчих адміністративних нормативно-правових актів зумовлені компетенцією суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, які уповноважені їх приймати; сферою дії таких актів; їх підзаконним характером; спрямованістю на виконання вимог закону (конкретизацією приписів, що містяться в законі); швидкістю інформування безпосередніх виконавців та оперативністю виконання приписів. Розглянемо специфіку відомчих адміністративних нормативно-правових актів, які уповноважені приймати різні суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави, зокрема правоохоронні органи.

Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України цей суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави відповідно до покладених на нього завдань у межах здійснення нормотворчої роботи:

- узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

- розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів із питань, що належать до його компетенції;

- погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств і центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки та пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи;

- розробляє проекти державних програм з охорони громадського порядку, боротьби із злочинністю, безпеки дорожнього руху та з питань охорони державного кордону, захисту об'єктів і територій на випадок виникнення надзвичайних ситуацій, а також із питань міграції [10].

Як приклади відомчих адміністративних нормативно-правових актів, прийнятих Міністерством внутрішніх справ України (далі – МВС України) як суб'єктом реалізації правоохоронної функції держави, можна навести такі: Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з оформлення документів у системі МВС України» від 27 липня 2012 р. № 650, Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції про порядок представництва інтересів МВС у судових органах України» від 12 грудня 2012 р. № 1143, Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей» від 19 грудня 2012 р. № 1176, Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про підготовку та проведення експерименту з удосконалення діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ ГУМВС України у Львівській області» від 1 липня 2014 р. № 622, Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту» від 11 вересня 2014 р. № 934 тощо. Аналіз наведених вище та інших відомчих адміністративних нормативно-правових актів, прийнятих Міністерством внутрішніх справ України, дозволяє дійти висновку, що зазначеними наказами регламентуються як окремі напрями реалізації правоохоронної функції держави, за які відповідає МВС України та підрозділи, що входять до його складу, так і

різноманітні внутрішньоорганізаційні питання, які виникають усередині цього суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави.

Державна пенітенціарна служба України є одним зі спеціальних суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України через міністра юстиції та який реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань. Цей правоохоронний орган має право вносити пропозиції щодо формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, брати участь у розробленні й виконанні державних комплексних програм протидії злочинності [11].

До відомчих адміністративних нормативно-правових актів, прийнятих цим суб'єктом реалізації правоохоронної функції держави, можна віднести, зокрема, такі накази: «Про затвердження Інструкції про організацію планування діяльності в Державній кримінально-виконавчій службі України» від 21 грудня 2011 р. № 615, «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв, які містять службову інформацію у Державній кримінально-виконавчій службі України» від 17 вересня 2013 р. № 530/ОД-13, «Про розподіл повноважень між керівництвом Державної пенітенціарної служби України» від 15 жовтня 2014 р. № 602/ОД-14. У результаті аналізу нормативно-правових актів, прийнятих Державною пенітенціарною службою України, погоджуємося з точкою зору Є.Ю. Бараша, що нормативно-правові акти цього суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави «обслуговують» переважну частину законодавчих актів із питань виконання й відбування покарань, разом із тим ці акти забезпечують власне нормативне регулювання питань правопорядку, права, свободи й обов'язки громадян, організацію діяльності органів та установ виконання покарань [7, с. 162].

Зважаючи на сучасний етап реформування всієї системи виконання покарань в Україні, важливого значення набуває прийняття нових відомчих нормативно-правових актів і внесення змін у вже існуючі, норми яких регулюють питання діяльності Державної пенітенціарної служби України та порядок виконання покарань. Норми зазначених актів повинні бути спрямовані на запровадження комплексу організаційних, методичних та інформаційних заходів, спрямованих на створення сучасної моделі управління Державною пенітенціарною службою України, забезпечення її кваліфікованим персоналом, гуманізацію умов тримання засуджених та осіб, узятих під варту, модернізацію виробничої сфери підприємств установ виконання покарань [12].

Відповідно до законодавства Державна фінансова інспекція України як спеціальний суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України через міністра фінансів України, входить до системи органів виконавчої влади й забезпечує реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю. Державна фінансова інспекція України в межах своїх повноважень, на основі й на виконання Конституції України та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства фінансів України, інших актів законодавства України, а також доручень Президента України видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписуються головою інспекції [13].

У Законі України «Про прокуратуру» чітко не визначено право органів прокуратури розробляти та приймати в межах наданої їм компетенції на виконання поставлених перед ними завдань відомчі нормативно-правові акти. Це зумовлено тим, що органи прокуратури не входять до системи центральних органів виконавчої влади. Проте з метою належного виконання поставлених перед ними завдань Генеральний прокурор України має право приймати нормативні документи, положення яких визначають порядок діяльності органів прокуратури у сфері реалізації правоохоронної функції держави. До таких документів належать, зокрема, Наказ Генерального прокурора України «Про організацію роботи і управління в органах прокуратури України» від 26 грудня 2011 р. № 1гн, Наказ Генерального прокурора України «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні

судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» від 12 квітня 2013 р. № 7гн, Наказ Генерального прокурора України «Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції» від 16 грудня 2013 р. № 1/1гн, Наказ Генерального прокурора України «Про затвердження Положення про Консультативну раду при Генеральній прокуратурі України» від 3 квітня 2014 р. № 41, Наказ Генерального прокурора України «Про організацію роботи з кадрами в органах прокуратури України» від 15 вересня 2014 р. № 2гн та інші.

Аналіз відомчих адміністративних нормативно-правових актів, прийнятих різними суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави, свідчить, що вони відрізняються своєю юридичною силою. Погоджуємося з Є.Ю. Барашем у тому, що, змінюючи територіальні межі дії акта та коло виконавців, суб'єкт нормотворення визначає варіанти правового впливу й на об'єкти управління, у зв'язку із чим відомчі нормативно-правові акти, які приймаються відповідними суб'єктами, підрозділяються на загальнообов'язкові, спеціальні й локальні [7, с. 162–163]. Так, загальнообов'язкові нормативно-правові акти розповсюджують дію норм на всі органи та підрозділи конкретного суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави; спеціальні – на конкретні органи й підрозділи; локальні акти мають регулятивне значення всередині конкретного органу або підрозділу суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави, визначають специфіку службової діяльності, приймаються керівником у межах наданих йому повноважень.

Завдяки відомчим адміністративним нормативно-правовим актам, які приймаються уповноваженими на те суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави, забезпечується безперервний процес функціонування органів і підрозділів, що входять до їх структури, застосування оптимальних форм і методів управлінської діяльності всередині зазначених суб'єктів, раціональне використання відповідних сил і засобів. Відомчі адміністративні нормативно-правові акти охоплюють широке коло суспільних відносин, які виникають у ході реалізації правоохоронної функції держави відповідними суб'єктами, визначають єдність та узгодженість дій органів і підрозділів, особливості взаємодії й основні етапи діяльності.

Нормотворча діяльність наведених вище суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави не обмежується лише прийняттям відомчих адміністративних нормативно-правових актів; вони також уповноважені приймати акти індивідуального характеру, положення яких регламентують конкретні, одиничні, службові правовідносини. Ці акти застосовуються до конкретних осіб або конкретних службових ситуацій, вичерпують себе одноразовим застосуванням або виконанням і мають індивідуальну спрямованість, наприклад наказ про звільнення з посади, накладення дисциплінарного стягнення, заохочення тощо, наказ керівника органу про призначення певної особи на посаду [7, с. 165]. Проте дослідження сутності цих актів не є метою нашого дослідження.

Проведений аналіз відомчих адміністративних нормативно-правових актів, які приймаються суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави, дає можливість визначити основні ознаки відомчої адміністративної нормотворчості. У результаті аналізу точки зору О.Л. Дзюбенко щодо основних ознак відомчої нормотворчості, що характеризують її як багатогранну категорію [14], можна виокремити основні ознаки відомчої адміністративної правотворчості у сфері реалізації правоохоронної функції держави:

– спрямована на реалізацію законів України й підзаконних нормативно-правових актів вищих органів державної влади (Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та Президента України), норми яких визначають основні засади державної політики в правоохоронній сфері, ключові напрями реалізації правоохоронної функції держави відповідними суб'єктами;

– регулює суспільні відносини, що виникають під час формування й реалізації державної політики в правоохоронній сфері на загальнодержавному рівні;

– являє собою процес, що складається із сукупності виконуваних у певній послідовності стадій;

– результатом нормотворчої діяльності уповноважених на те суб'єктів є відомчі нормативно-правові акти, розроблені та прийняті відповідно до визначеної на законодавчому рівні юридичної процедури. Недотримання встановленої юридичної процедури тягне за собою негативні правові наслідки та може призвести до виникнення певного дисбалансу в правовій системі;

– здійснюється шляхом розроблення нових нормативно-правових актів, внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів або шляхом їх скасування;

– є ефективною за умови дотримання певних принципів (законності, обґрунтованості, галузевої спрямованості, професіоналізму, планування та прогнозування, науковості, використання передового досвіду).

Відомчі адміністративні нормативно-правові акти є однією з важливих складових системи адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. Саме застосування норм відповідних відомчих нормативно-правових актів дозволить створити необхідні умови для ефективної діяльності уповноважених суб'єктів щодо реалізації правоохоронної функції держави, що в результаті має привести до належного забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зниження рівня криміналізації суспільства, підвищення рівня довіри населення до правоохоронних органів [15]. Проте необхідно обов'язково враховувати, що не можна допускати превалювання відомчих нормативно-правових актів, норми яких регулюють окремі аспекти реалізації правоохоронної функції держави, над законодавчими актами, тобто недопустимо надмірно переоцінювати роль відомчої адміністративної нормотворчості в системі адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави.

Досягнути належного рівня функціонування правоохоронної сфери можливо в результаті вдосконалення механізму реалізації правоохоронної функції держави шляхом підвищення ефективності кожної його складової. Таким чином, саме від якості відомчих нормативно-правових актів безпосередньо залежить ефективність адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держави. Отже, розглянемо основні чинники, які заважають створенню цілісного відомчого нормативно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. На думку Н.І. Беседіної, до основних факторів, які здійснюють негативний вплив на якість відомчої адміністративної правотворчості, у тому числі на суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, належать такі: а) систематичні виходи законодавця за межі сфери правового регулювання, що призводять до появи актів, які не мають правового змісту; б) невідповідність чинного законодавства міжнародним зобов'язанням держави; в) нечітке розмежування компетенції між органами державної влади; г) недотримання ієрархії нормативно-правових актів; д) наявність пробілів у праві; е) наявність дублюючих норм; є) ігнорування правил техніки нормотворчості тощо [16, с. 104–105].

Як вважає Н.Р. Нижник, основним недоліком відомчої нормотворчості є те, що під час видання таких актів інколи порушується обов'язкова вимога їх відповідності законам, може виникнути небажане «розбухання» чи дублювання нормативного матеріалу [17, с. 87]. До інших недоліків підзаконних актів С.М. Жевакін відносить можливість закріплення в них вузьких, однобічних управлінських рішень, спрямованість на захист суто відомчих інтересів, інколи недоведення змісту до відома фізичних і юридичних осіб, яких вони стосуються, низький рівень довіри громадян щодо вірогідності всебічного й повного врахування їх прав у цій формі правового регулювання [18, с. 90].

Відповідно до точки зору М.Ю. Тихомирова, до моментів, що здійснюють негативний вплив на якість підзаконної правотворчості, належать такі: її складна мова, можливість вживання неюридичних термінів, неточність формулювань, непоодинокі випадки невідповідності чинному законодавству, видання актів з очевидним перевищенням компетенції [19, с. 48]. На думку Л.М. Белкіна, непоодинокими є випадки видання підзаконних актів, які містять норми, що суперечать закону [20, с. 6]. О.А. Мартиненко під час аналізу проблем нормативного регулювання діяльності органів внутрішніх справ зазначає, що нормативна база діяльності органів внутрішніх справ України, яка відрізняється надзвичайною різнома-

нітністю законодавчих, міжвідомчих і відомчих норм із дисбалансом на користь останніх, на практиці призводить до суперечностей між законами й підзаконними рівнями регулювання роботи персоналу, обумовлює ризик зловживання правоохоронцями власними дискреційними повноваженнями та створює загрози порушення прав громадян [21, с. 140].

У зв'язку з наведеним важливого значення набуває систематизація відомчих нормативно-правових актів, перевірка їх на відповідність Конституції України та законам України, створення дієвої системи моніторингу зазначених актів. Це дозволить своєчасно виявити й усунути існуючі прогалини, суперечності та колізії в нормативно-правових актах. Також важливого значення набуває запровадження єдиної термінології, що застосовується в нормотворчому процесі.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, підкреслимо, що сьогодні в Україні важливого значення набуває впорядкування відомчої адміністративної нормотворчості; чітке визначення кола суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, що мають право брати участь у відомчому нормотворчому процесі; визначення меж їх повноважень щодо прийняття відомчих нормативно-правових актів. Також особлива увага з боку всіх суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави має приділятися забезпеченню належного рівня співвідношення законодавчих актів із відомчими нормативно-правовими актами, що дозволить усунути негативні тенденції, які призводять до суперечливості національного адміністративного законодавства в правоохоронній сфері.

Список використаних джерел:

1. Ващук Ю.О. Становлення відомчої правотворчої політики в Україні / Ю.О. Ващук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 3. – Т. 1. – С. 13–17.
2. Забігайло В.В. Ієрархія нормативних правових актів як гарантія забезпечення верховенства права / В.В. Забігайло // Український часопис міжнародного права. – 2002. – № 2. – С. 129–134.
3. Рибалкін А.О. Нормотворчість органів внутрішніх справ (аспекти загальної теорії) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права» / А.О. Рибалкін ; Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2005. – 164 с.
4. Журавльов Д.В. Система трудового законодавства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Д.В. Журавльов ; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2005. – 20 с.
5. Шестопалова Л.С. Особливості нормотворчості в органах внутрішніх справ / Л.С. Шестопалова, М.В. Мельничук // Вісник Академії управління МВС. – 2009. – № 2. – С. 134–142.
6. Сурилов А.В. Теория государства и права : [учебное пособие] / А.В. Сурилов. – К. : Вища школа, 1989. – 439 с.
7. Бараш Є.Ю. Управління Державною кримінально-виконавчою службою України: адміністративно-правове дослідження : [монографія] / Є.Ю. Бараш. – Х. : НікаНова, 2012. – 456 с.
8. Синюков В.Н. Российская правовая система: введение в общую теорию / В.Н. Синюков. – Саратов : Полиграфист, 1994. – 496 с.
9. Ткаченко С.В. Миф о правовом нигилизме / С.В. Ткаченко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.allpravo.ru/library/doc108p0/instrum6743/item6765.html>.
10. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 383/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383/2011>.
11. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України : Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 394/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 28. – Ст. 1161.
12. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 87. – Ст. 3531.

13. Про Положення про Державну фінансову інспекцію України : Указ Президента України від 23 квітня 2011 р. № 499/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 31. – Ст. 1325.
14. Дзюбенко О.Л. Теоретичний аспект відомчої нормотворчості / О.Л. Дзюбенко // Право і суспільство. – 2009. – № 4. – С. 12–16.
15. Безпалова О.І. Роль відомчої нормотворчості в адміністративно-правовому забезпеченні реалізації правоохоронної функції держави / О.І. Безпалова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія юридична. – 2013. – № 6/1. – С. 133–137.
16. Беседіна Н.І. Нормотворча функція держави як складова правової політики / Н.І. Беседіна // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Київ, 5 грудня 2012 р.) / за ред. О.М. Рудневої ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К., 2013. – С. 104–106.
17. Нижник Н.Р. Государственно-управленческие отношения в демократическом обществе / Н.Р. Нижник. – К. : Ин-т государства и права им. В.М. Корецкого, 1995. – 207 с.
18. Жевакин С.Н. Ведомственные нормативные акты Российской Федерации: краткий аналитический обзор / С.Н. Жевакин // Государство и право. – 1996. – № 11. – С. 90–101.
19. Тихомиров М.Ю. Акты центральных органов управления в условиях перестройки / М.Ю. Тихомиров // Правоведение. – 1990. – № 1. – С. 48–53.
20. Белкін Л.М. Підзаконна нормотворчість органів виконавчої влади як чинник правового нігілізму / Л.М. Белкін // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – № 3(12). – 13 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/430/451>.
21. Мартиненко О.А. Основні принципи реформування органів внутрішніх справ як превентивний фактор порушень прав людини / О.А. Мартиненко // Право України. – 2009. – № 10. – С. 139–144.